

**MAHKUMA AYOLLARNI QAYTA IJTIMOIYLASHTIRISHDA
OLIV TA'LIMNING O'RNI**

Mustafayeva Marjona Baxtiyorovna
*O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
universiteti talabasi*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:04.06.2026

Revised: 05.06.2026

Accepted:06.06.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Mahkuma ayollar;
qayta ijtimoiylashtirish;
resotsializatsiya; oliy
ta'lim; jazoni ijro etish
muassasalari;
jamiyatga qayta
integratsiya;
retsdivizm; ta'lim va
jinoyatchilik; shaxsiy
rivojlanish; psixologik
barqarorlik.*

Ushbu maqolada mahkuma ayollarni qayta ijtimoiylashtirish jarayonida oliy ta'limning o'rni va samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda oliy ta'limning ularning shaxsiy rivojlanishi, huquqiy ongining shakllanishi hamda jamiyatga moslashuviga ta'siri o'rganilgan. Xorijiy va milliy tajribalar qiyosiy tahlil asosida ko'rib chiqilib, O'zbekiston sharoitida mahkuma ayollarni resotsializatsiya qilishda oliy ta'limni integratsiyalashning asosiy yo'nalishlari aniqlangan. Tadqiqotning ilmiy yangiligi oliy ta'limni mahkumlarni jamiyatga qayta integratsiya qilish va ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashning kompleks mexanizmi sifatida asoslab berilishida namoyon bo'ladi.

Bugungi kunda jinoyat-ijroiya siyosatida jazolashdan ko'ra shaxsni qayta tarbiyalash, uni ijtimoiy hayotga moslashtirish hamda jamiyatga samarali integratsiya qilish tamoyillari ustuvor yo'nalishlardan biriga aylanmoqda. Bu yondashuv insonparvarlik va ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslanib, jazoni faqatgina majburlov chorasi vositasi sifatida emas, balki shaxsni tuzatish va jamiyatga qaytarish mexanizmi sifatida ko'rishni nazarda tutadi. Ayniqsa,

mahkuma ayollar bilan ishlashda ushbu masala yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Chunki ayol mahkumalarning sezilarli qismi ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam vakillari bo'lib, ular ko'pincha kam ta'minlangan, yetarli darajada ta'lim olmagan, iqtisodiy jihatdan qaram hamda turli ijtimoiy muammolar ta'sirida shakllangan hayotiy sharoitlarda yashab kelgan bo'ladi. Xususan, oilaviy zo'ravonlik, qashshoqlik, ijtimoiy tengsizlik va imkoniyatlar cheklanganligi kabi omillar ularning jinoyat sodir etishiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatgan.

Xalqaro tajriba ham ushbu holatni tasdiqlaydi. Masalan, Iordaniyada sud hibsidan saqlanayotgan ayollarning qariyb 25 foizi savodsiz ekani aniqlangan. Albaniyada o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra esa, ayollarning 31,5 foizi faqat sakkiz yillik ta'limga ega bo'lgan, yana 12 foizi esa undan ham past darajadagi ta'lim bilan cheklangan. Ushbu ma'lumotlar ayol mahkumalar orasida ta'lim darajasining pastligi keng tarqalgan muammo ekanini ko'rsatadi [1].

Shu nuqtai nazardan qaraganda, dunyo miqyosida olib borilgan tadqiqotlar jinoyatchilik darajasi bilan ta'lim darajasi o'rtasida muayyan bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Demak, ayol mahkumalarni qayta tarbiyalash, ularni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilish va takroriy jinoyatchilikning oldini olishda ta'lim, kasb-hunar o'rgatish hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

2009-yilda AQShda qamoqqa olingan ayollarning 37 foizi o'rta maktabni tugatmagani, uchdan bir qismi (31 foizi) esa postsekundar ta'limga ega bo'lgani aniqlangan [2]. Angliya va Uelsda o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, qamoqda saqlanayotgan ayollarning taxminan uchdan bir qismi maktabdan haydalgan yoki uni majburiy tarzda tark etganini bildirgan [3]. Mazkur ma'lumotlar ayol mahkumalar orasida ta'lim darajasi pastligi tizimli muammo ekanini, shuningdek, ularning ijtimoiylashuv jarayonida jiddiy uzilishlar yuzaga kelganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, jazoni o'tab bo'lgan sobiq mahkuma ayollar ozodlikka chiqqach, ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklarga duch keladi. Jumladan, ijtimoiy tengsizlik, kamsitilish, bandlik muammolari, farzand tarbiyasi bilan bog'liq murakkabliklar, oilaviy muhitdagi nosog'lomlik hamda jamiyatdan ajralib qolish holatlari ularning hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday omillar esa, o'z navbatida, qayta jinoyat sodir etish xavfini oshiruvchi muhim sabablar sifatida namoyon bo'ladi.

Agar qamoqda bo'lgan davrda ushbu muammolarni bartaraf etishga qaratilgan samarali chora-tadbirlar amalga oshirilmasa, ayol mahkumalar orasida kuzatiladigan past ta'lim darajasi va yetarli kasbiy ko'nikmalarning mavjud emasligi ularning jamiyatga qayta moslashuv jarayonini sezilarli darajada murakkablashtiradi. Natijada, bu holat nafaqat

ularning shaxsiy hayot sifatiga, balki jamiyatda barqarorlik va xavfsizlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [4].

Mazkur muammolarning oldini olish va mahkumlarning ijtimoiy reintegratsiya jarayonini samarali tashkil etish masalasi bevosita ta'lim olish huquqining ta'minlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, ta'lim nafaqat umumiy ijtimoiy huquq sifatida, balki jazoni ijro etish tizimida muhim rehabilitatsion vosita sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Har kim ta'lim olish huquqiga ega [5]. Jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi hamda ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, har bir shaxsga ta'lim olish uchun teng huquqlar kafolatlanadi [6]. Mazkur prinsip inson huquqlarining asosiy kafolatlaridan biri bo'lib, u jamiyatning barcha a'zolari, jumladan, ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarga ham to'liq tatbiq etilishi lozim.

Hozirgi kunda jazoni ijro etish muassasalarida ta'limning ahamiyati ko'plab davlatlar tomonidan tobora keng e'tirof etilmoqda [7]. Bu holat penitensiar tizimda jazolashdan ko'ra qayta tarbiyalashga qaratilgan yondashuvning kuchayib borayotgani bilan izohlanadi. Chunki ta'lim mahkum shaxsning faqat bilim darajasini oshirish bilan cheklanib qolmay, balki uning dunyoqarashi, xulq-atvori va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi [8].

Rasmiy tadqiqotlar yuqori ta'lim darajasi bilan retsdivizm o'rtasida teskari bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Bu esa shuni anglatadiki, shaxsning ta'lim darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, uning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli shunchalik kamayadi [9]. Ushbu holat ta'limning nafaqat ijtimoiylashuv vositasi, balki jinoyatchilikning oldini olishga xizmat qiluvchi muhim profilaktik omil ekanini tasdiqlaydi. Ayniqsa, bu masala ayol mahkumlar misolida yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Chunki ular ozodlikdan mahrum etilgan davrda nafaqat shaxsiy erkinlik va o'zini rivojlantirish imkoniyatlaridan cheklanadi, balki oilaviy, ijtimoiy va pedagogik mas'uliyatlarni amalga oshirish jarayonida ham sezilarli qiyinchiliklarga duch keladi. Bu esa ularning jamiyatdagi ijtimoiy rolini vaqtincha susaytiradi va reintegratsiya jarayonini murakkablashtiradi. Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim mahkuma ayollarni resotsializatsiya qilishda samarali vosita sifatida alohida e'tirof etilmoqda. Ta'lim jarayoni nafaqat akademik bilimlarni egallashga xizmat qiladi, balki shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirish, farzand tarbiyasi bo'yicha kompetensiyalarni oshirish hamda psixologik barqarorlikni mustahkamlashga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada, ta'limga asoslangan bunday kompleks yondashuv mahkumlarning jamiyatga qayta moslashuvini yengillashtiradi va ularning ozodlikdan keyingi ijtimoiy

hayotga tayyorlanish jarayonini yanada samarali va barqaror shaklda amalga oshirish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, qamoq sharoitida ta'lim olish imkoniyatlarining mavjudligi ayollarning ozodlikka chiqqandan keyin duch keladigan ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik qiyinchiliklarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Bunday ta'lim imkoniyatlari nafaqat shaxsiy rivojlanishga xizmat qiladi, balki retsidivizm, ya'ni qayta jinoyat sodir etish ehtimolini kamaytirishda ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, bu jarayon uzoq muddatli istiqbolda gender tengligini mustahkamlashga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi [10].

Penitensiar ta'lim, mahkumlarning rehabilitatsiyasi va ijtimoiy qayta integratsiya (resotsializatsiya) masalalari bo'yicha izlanishlar olib borgan Erisman va Contardolarning tadqiqotlariga ko'ra, onalarning ta'limdagi muvaffaqiyati ularning farzandlari uchun ijobiy ijtimoiy va tarbiyaviy namuna bo'lib xizmat qiladi hamda ularni o'z ta'lim jarayoniga yanada jiddiy yondashishga undaydi. Bu esa o'z navbatida oilaviy darajada ijtimoiy mobillikni oshirishga va avlodlararo ta'lim uzluksizligini ta'minlashga yordam beradi. Shuningdek, ta'lim dasturlari ayol mahkumalarni jamiyatdagi qayta ijtimoiylashuv (resotsializatsiya) xizmatlari bilan bog'lashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular ozodlikka chiqqandan so'ng ta'limni davom ettirish yoki mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiya bo'lish jarayonida zarur ko'nikma va qo'llab-quvvatlov tizimini shakllantiradi. Natijada, bu yondashuv mahkum ayollarning jamiyatga qayta moslashuvini yengillashtirib, ularning barqaror ijtimoiy hayotga qaytish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi.

Masalan, AQSh Ta'lim Departamenti qamoqxona ichidagi ta'lim xizmatlarini jamiyatdagi ta'lim tizimi bilan uzviy bog'laydigan "ta'lim kontinyumi" modelini taklif etgan. Ushbu yondashuv mahkumlarning faqat jazoni o'tash davrida emas, balki ozodlikka chiqqandan keyingi davrda ham ta'lim jarayonida uzluksiz ishtirokini ta'minlashga qaratilgan. Natijada, ta'lim jarayoni qamoqxona ichida boshlanib, jamiyatda davom etadigan yaxlit tizim sifatida shakllanadi. Norvegiya tajribasi esa biroz boshqacha yondashuvni ifodalaydi. Norvegiyada mahalliy jamoat tashkilotlarining jazoni ijro etish tizimidagi ishtiroki kuchli bo'lib, ular rehabilitatsiya jarayonining, jumladan ta'lim xizmatlarining ham faol ishtirokchisiga aylantirilgan. Bunday model jamiyatning o'zi mahkumlarning muvaffaqiyatli reintegratsiyasini ta'minlashda bevosita mas'uliyatni bo'lishishini nazarda tutadi. Shu bilan birga, ko'plab ayollar qisqa muddatli qamoq jazosini o'tayotgani sababli, ularda uzoq muddatli ta'lim dasturlarida to'liq ishtirok etish imkoniyati cheklangan. Ushbu muammoni yumshatish maqsadida Prisoners' Education Trust (PET) tomonidan turli qamoqxona-

universitet hamkorliklarini rivojlantirishga qaratilgan onlayn vositalar to'plami ishlab chiqilgan. Ushbu tashkilotning "har bir mahbus — o'quvchi, har bir qamoqxona — o'qish joyi" degan tamoyili uning ta'limga bo'lgan inklyuziv yondashuvini ifodalaydi. Mazkur vositalar akademik kurslar, mentorlik dasturlari, seminarlar va o'quv klublarini o'z ichiga olgan holda, mahkumlarning ta'lim jarayonida faol ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, 2017-yilda PET tomonidan PUPIL tarmog'i (Prison–University Partnerships in Learning) ishga tushirilgan bo'lib, u qamoqxona va universitetlar o'rtasidagi hamkorlikni tizimli ravishda xaritalash, rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan. Bu tashabbus jazoni ijro etish muassasalari va ta'lim muassasalari o'rtasidagi institutsional hamkorlikni kuchaytirish orqali mahkumlarning resotsializatsiya jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi [11].

Yevropa Kengashi (1990) tavsiyalariga ko'ra, mahbuslarga qamoqdan tashqarida ta'lim olish imkoniyatini yaratish muhim hisoblanadi. Agar ta'lim jarayoni faqat jazoni ijro etish muassasalari doirasida amalga oshirilsa, unda ushbu jarayonga tashqi jamoatchilik imkon qadar keng jalb etilishi lozim. Ushbu yondashuv ta'lim dasturlarining samaradorligi mahkumlarning jamiyat bilan bevosita aloqada bo'lishi orqali sezilarli darajada oshishini ko'rsatadi. Bunday yondashuvning amaliy ifodalaridan biri sifatida Inside-Out Prison Exchange Program xalqaro pedagogik modeli keltiriladi. Ushbu yondashuv qamoqxonadagi "inside" talabalar va universitetdagi "outside" talabalarni birgalikda ta'lim jarayoniga jalb etib, ularni teng huquqli ishtirokchilar sifatida bir auditoriyada o'qitishni nazarda tutadi. Bunday integratsiyalashgan ta'lim muhiti ishtirokchilarga chuqur ijtimoiy to'siqlarni anglash, o'zaro muloqot qilish hamda adliya va ijtimoiy muammolarni turli nuqtai nazarlardan tahlil etish imkonini beradi.

Mazkur dastur dastlab AQShning Filadelfiya shahridagi Temple Universityda yo'lga qo'yilgan bo'lib, hozirgi kunda u 10 ta mamlakat hamda AQShning 34 ta shtatida faoliyat yuritmoqda. Ushbu model ayrim ishtirokchilar uchun oliy ta'limga kirish yo'lida dastlabki bosqich bo'lib xizmat qilsa, boshqalar uchun esa o'z hayot yo'lini qayta ko'rib chiqish, yangi qarorlar qabul qilish va muvaffaqiyatli resotsializatsiya sari qadam qo'yish imkonini yaratadi. Shu nuqtai nazardan, New York Citydagi Rikers qamoqxonasida tashkil etilgan Inside-Out kursida ishtirok etgan yosh ayolning fikrlari ham ahamiyatlidir. U kurs haqida fikr bildirar ekan, uni "ikkinchi imkoniyatlar, yangi boshlanishlar va o'z hayotimni yaxshilashga tayyorlanish" sifatida ta'riflaydi hamda ushbu tajriba uning umidini tiklaganini va kelajakda haqiqiy talaba bo'lish istagini mustahkamlaganini ta'kidlaydi [12].

Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasi jazoni ijro etish muassasalarida 2589 nafar ayol jazo o‘tamoqda. Ularning 1239 nafari o‘rta ma‘lumotga ega bo‘lsa-da, kasb-hunar ko‘nikmalariga ega emas. Shuningdek, 443 nafar ayol oliy ta‘lim olish istagini bildirgan bo‘lib, bu holat mahkuma ayollar orasida ta‘limga bo‘lgan ehtiyoj va motivatsiya mavjudligini yaqqol ko‘rsatadi [13].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta‘lim mahkuma ayollar uchun faqat kasbiy yoki akademik bilimlarni egallash vositasi bo‘lib qolmay, balki keng qamrovli shaxsiy va ijtimoiy transformatsiya jarayonining muhim omili hisoblanadi. Xususan, ta‘lim jarayoni ularning psixologik tiklanishiga, huquqiy va ijtimoiy ongining shakllanishiga hamda jamiyatdagi o‘z o‘rnini qayta anglashiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, oliy ta‘lim ayollarda oilaviy mas‘uliyatga nisbatan munosabatni qayta ko‘rib chiqish, farzand tarbiyasiga ongli va mas‘uliyatli yondashuvni shakllantirish kabi muhim ijtimoiy funksiyalarni ham kuchaytiradi. Ayniqsa, ayolning o‘zini “mahkum” sifatidagi passiv identifikatsiyadan voz kechib, “talaba”, “ona”, “kelajak mutaxassisi” hamda “jamiyat a‘zosi” sifatida qayta anglay boshlashi resotsializatsiya jarayonining eng muhim ichki (subektiv) ko‘rsatkichlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Bu holat ta‘limning nafaqat kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirish, balki shaxsiy identitetni qayta qurishda ham muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, jazoni ijro etish muassasalarida ta‘lim faqatgina o‘quv jarayoni emas, balki shaxsning ichki motivatsiyasini kuchaytirish, jamiyatga nisbatan moslashuvchanlikni rivojlantirish hamda kelajakdagi mehnat faoliyatiga tayyorgarlikni ta‘minlash vositasi hamdir. Ushbu faoliyatlarning barchasi yakdil strategik maqsadga — mahkumlarni ijtimoiy qayta integratsiya qilish, ularni jamiyatga muvaffaqiyatli qaytarish hamda takroriy jinoyatchilik (retsdivizm) darajasini kamaytirishga qaratilgan. Aynan shu jihat ta‘limni jazoni ijro etish tizimida oddiy xizmat emas, balki uzoq muddatli ijtimoiy xavfsizlikni ta‘minlovchi profilaktik instrument sifatida talqin qilish imkonini beradi. Bir so‘z bilan aytganda, ta‘lim mahkumlarga taqdim etilayotgan keng ko‘lamli ijtimoiy, psixologik va kasbiy rehabilitatsiya choralarning ajralmas tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi.

Tahlillar va o‘rganilgan manbalar asosida mahkuma ayollarni qayta ijtimoiylashtirish jarayonida oliy ta‘limning o‘rnini kuchaytirish bo‘yicha quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

1. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksida mahkumlarning oliy ta‘lim olish huquqini aniq va kafolatli tarzda belgilovchi normativ qoidani mustahkamlash hamda uni amaliy mexanizmlar bilan ta‘minlash.

2. Oliy ta'lim muassasalariga qabul jarayonida mahkuma ayollar uchun ijtimoiy himoya va teng imkoniyatlarni ta'minlovchi alohida kvota yoki imtiyozli tartiblarni joriy etish.

3. Kontrakt asosida ta'lim olayotgan mahkuma ayollar uchun moliyaviy yuklamani kamaytirish maqsadida foizsiz ta'lim ssudasi tizimini kengaytirish va uni davlat kafolati asosida rivojlantirish.

4. Oliy ta'limni muvaffaqiyatli tamomlagan mahkuma ayollarni ozodlikka chiqqanidan so'ng mehnat bozoriga integratsiya qilish uchun maxsus bandlik kvotalari yoki imtiyozli ishga joylashtirish mexanizmlarini joriy etish.

5. Jazoni o'tash davrida boshlangan ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlash maqsadida, ozodlikdan keyingi davrda ham ta'limni davom ettirishga imkon beruvchi integratsiyalashgan (penitensiar–fuqarolik ta'limi) tizimini shakllantirish.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Huber, A. (2015). Women in Criminal Justice Systems and the Added Value of the UN Bangkok Rules. London: Penal Reform International.

2. Ewert, S., & Wildhagen, T. (2011). Educational characteristics of prisoners: Data from the ACS. SEHSD Working Paper, No. 2011-8. Available at: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/working-papers/2011/demo/ewert-wildhagen-prisoner-education-4-6-11.pdf> (accessed 26 January 2020).

3. Hewson, A. (2018). Bromley Briefings Prison Factfile. London: Prison Reform Trust. Available at: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Bromley%20Briefings/Autumn%202018%20Factfile.pdf> (accessed 28 January 2020).

4. Ryder, J. (2020). Enhancing female prisoners' access to education. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 9(1), 139–149. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.v9i1.1468>

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir), 30-aprel 2023-yil, 50-modda. Available at: <https://lex.uz/docs/-6445145>

6. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-637-son, 23-sentabr 2020-yil, 5-modda. Available at: <https://lex.uz/docs/-5013007>

7. Bakker, A. (n.d.). Annet Bakker on the main challenges for education in prisons. EPAL. Available at: <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/education-adult-education-prison-education> (accessed 19 February 2021).

8. Режапова, И. М. (2020). Образование для заключенных за рубежом. Теория и практика научных исследований: психология, педагогика, экономика и управление, (1), 56–63.

9. Petersilia, J. (1999). Parole and prisoner reentry in the United States. In M. Tonry & J. Petersilia (Eds.), *Prisons*, 479–529. Chicago, IL: University of Chicago Press.

10. Bozick, R., Steele, J., Davis, L., & Turner, S. (2018). Does providing inmates with education improve postrelease outcomes? A meta-analysis of correctional education programs in the United States. *Journal of Experimental Criminology*, 14(3), 389–428. <https://doi.org/10.1007/s11292-018-9334-6>

11. Reynolds, R. (2018). *Prison-University Partnerships: A Toolkit*. Available at: <https://www.prisonerseducation.org.uk/wp-content/uploads/2019/04/Prison-University-Partnerships-A-Toolkit.pdf> (accessed 26 January 2020).

12. Davis, L., Steele, J., Bozick, R., Williams, M., Turner, S., Miles, J., Saunders, J., & Steinberg, P. (2014). *How Effective Is Correctional Education and Where Do We Go from Here? The Results of a Comprehensive Evaluation*. RAND Corporation.

13. Shavkat Mirziyoyev. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalqaro xotin-qizlar kuniga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutqi // Prezident matbuot xizmati. – 2026-yil 6-mart. – <https://president.uz/>

